

Durmuş Hocaoğlu

Dersimiz Milliyetçilik: XXIII

Din’de “İkame” Prensibi ve Negatif Din

Yeniçağ, “Analiz”., 29 Nisan 2007, Pazar., s.08
“Analiz” Sıra No: 519; 2007-034; Nisan-11

YENİÇAĞ

NOT:

“1” numaralı dipnot matbû metinde yoktur; sonradan eklenmiştir – D.H.

“Fransa, İhtilâl’in kanlı teşebbüslerine rağmen aşamadığı Din’i daha sonra “kısmen” aştı; ama başka şekilde” demiştik; şu şekilde: Dinsizliği “bir tür” dine dönüştürmek sûretiyle.

Filhakîka, yaygınlaşan ve kitlevî bir nitelik kazanan ve kaskatı bir “-izm”e dönüşen Laiklik – ki bütün dünyada asıl patent ve en radikal tatbikatı Fransa’ya has olmakla “Fransız Tekilliği” olarak da bilinir -, yâni “Laisizm”, Regis Debray’ın tâbiriyle, “Tanrı”nın elinden iktidarı alan güç”[1], Türkçe’de kullanılan şekliyle “Laikçilik”, giderek bir anlamda metafizik bir vasfa bürünmüştür ve bu da daha birçok Laisizm tanımlamasında olduğu gibi, dikkat edilecek olursa “Tanrı”nın elinden iktidarı alan güç” tanımlamasında mündemiçtir: Tanrı’nın elinden iktidârı alan güç her kim ve/veya her ne ise mutlaka “Tanrı gibi bir şey” olmalıdır; başka türlü O’nun elinden birşey zorla koparılıp alınamayacağına göre...

İşte bunun adı “**Negatif Din**”dir. Negatif Din, Robespierre gibi bir despotun – ki bütün dünya tarihinde adı resmen “Terör Hükûmeti” olan tek hükûmeti kuran kişidir (1793) – bile zor ile başaramadığını başararak “Hristiyanlıktan Çıkarma” (Déchrétianisation; Hristiyansızlaştırma) harekâtını kısmen de olsa hedefine ulaştıran Laisizm, yaklaşık olarak yüzde ellisi - veya biraz daha fazlası – “dinsiz” olan bir Fransa inşâ edebilmiştir ve tabiatıyla dikkat edilmesi gerekir ki, bu ‘başarı’ sâdece Fransa ile de sınırlı kalmamış, bütün Avrupa’ya hemen-hemen aynı nisbette yayılmıştır.

İşte bir dini aşmanın en mükemmel örneklerinden birisi: Din ile Devlet’in – daha sahîh deyimiyse, ‘Kilise ile Devlet’in - ayrışmasının bu radikal versiyonu, Halyoak Sekülerizmi ile de tıpatıp uygunluk arz etmektedir. Şu ânda Avrupa’da din ile devlet arasındaki münâsebetlerin en optimal çözüm şekli olarak tatbikatta bulunan Sekülerizm’den farklı olarak, Charles Southwell, Thomas Cooper, Thomas Paterson, William Chilton, Charles Watts, G. W. Foote ve bilhassa mâruf tanrı-tanımlardan Charles Bradlaugh’ın katkılarıyla nevi şahsına münhasır bir sekülerizm ve sekülerleşme tezi ortaya atan George Jacob Holyoake (1819-1906), bir düşünce akımı, bir hayat tarzı (modus vivendi) olarak, “*din’den arındırılmış bir dünyevî hayat tarzı te’sis edilmesi;*

din'in, dünyevî olan her türlü aksiyon ile bağlantısının koparılarak ve bütün sosyal fonksiyonlarının ve müeyyide güçlerinin ifna edilerek pasifize edilmesi ve tamamen ferdî ve zâtî bir hale getirilerek hayat ile fonksiyonel bir rabitası kalmamış bir ritüeller ve inançlar kompleksi haline getirilmesi"nin bir ifâdesi olarak tanımlanabilir ki, bu, büyük ölçüde, tanrı-tanımazlığın yeni bir tür tanrı-tanırılığa dönüşmesidir ve bu sebeple de, "negatif olarak dinî" (negatively religious) olarak tanımlanabilmektedir[2]. Halyoak bu vâdide tek örnek değil şüphesiz; E. Goldman'ın ifrat derecesinde ta'zîm ve tebcîl ederek merkeze aldığı "insan" üzerine müesses olarak inşâ etmeye çalıştığı **Ateizm Felsefesi** de bir negatif din nümunesidir[3].

Din'i aşmak isterken, ya bilinçli olarak O'nun yerine bir başka dini, veya din olmayan bir başka şeyi bilinçsiz de olsa din(i)leştirerek sûretiyle ikame etmek, netîceten aynı kapıya çıkmaktadır: Din, bir içtimâî olgu olarak yok edilemiyor; yok edildiği sanıldığı hâllerde dahi, aslında, kendisini yok eden şeyin içine hulûl ediyor ve yine bir sosyal kod olarak yaşamaklığını sürdürüyor.

Din'i aşmak isterken, bilinçli olarak O'nun yerine bir başka din veya dinsileştirilmiş bir başka şey ikame etmenin en seçkin örneği ise hiç şüphesiz, Comte'un "**İnsanlık Dini**" (La Religion de L'Humanité) projesidir; eğer Mustafa Reşit Paşa'yı ihtidâ ettirmeye muvaffak olabilmiş olsaydı belki de bugün bizim resmî devlet dinimiz olacak olan İnsanlık Dini.

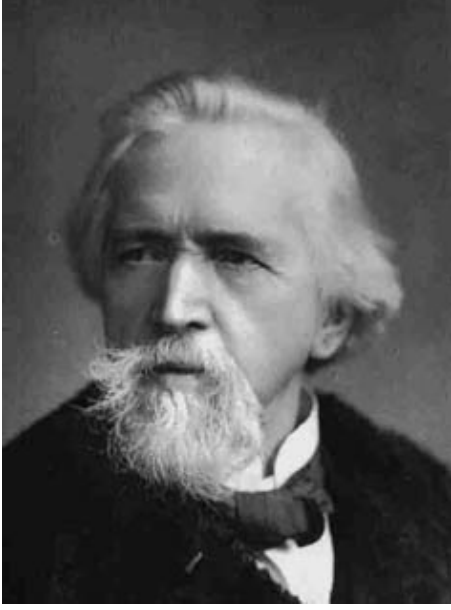
[1] Regis Debray, Fransız İhtilâli'nin ikiyüzcü senei devriyesi münâsebetiyle kaleme aldığı "Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?" isimli yazısının "Laiklik" başlıklı bölümündeki şu cümleleriyle *Fransız Tipi Sekülerite* olarak da bilinen Laiklik anlayışını en mükemmel bir şekilde ifâde etmektedir ["Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?" ["Étes-vous démocrate ou républicain?";, *Le Nouvel Observateur*., 30 Kasım-6 Aralık 1989]., Çev.: Ahmet Arslan., *Zaman*., Bölüm: I., 1 Kasım 1998, Pazar, s.15] (vurgu bana âittir – D. H.):

1958 (veya 1946) anayasamızın girişine göre "bölünmez, laik, demokratik ve sosyal bir cumhuriyet" olan cumhuriyetimiz, Avrupa'da tuhaf bir şey!

Bu hak durumu, bir olgu durumunu meşrulaştırıyor. Tek olan bir tarihe tek olan, biricik olan bir anayasa! Bundan dostlarımız ve komşularımızın eğlendikleri bir dizi âdetlerimiz, bastırmalarımız, tutku ve ödevlerimiz çıkmaktadır. En ciddi Avrupa gazetelerinin "başörtüsü olayı"na tahsis etmiş oldukları şaşkın ve alaycı makalelerinin de gösterdiği gibi bir İngiliz veya bir Danimarkalı için Fransızlar bir defa daha kafadan çatlaklıklarını göstermişlerdir. Haksız değiller. 1789'dan veya daha tam olarak bazı delillerin ilk defa olarak **Tanrı'nın elinden insanların dünyanın bir bölgesindeki yönetimini almak cüretini gösterdikleri 1793 yılından bu yana** akıntının tersine yüzen "marjinal"leriz. İkiyüz sene sonra ve bütün görüşlere rağmen cumhuriyetimizin Avrupa'da gerçek bir paraleli yok! 1889'da kıtamızda sadece iki cumhuriyet vardı: Fransa ve İsviçre. Etrafımızda bazı isim değişikliklerine rağmen 100 sene sonra bugün de durumun fazla değişmemiş olduğunu iddia ediyorum.

[2] Bkz., meselâ: Eric S. Waterhouse., "Secularism", *Encyclopedia Of Religion And Ethics*., Vol. 11, p.347]

[3] Bkz.: Emma Goldman, "The Philosophy of Atheism", *Mother Earth Journal*, February 1916]

*To my friend W. Channing
C. Bradlaugh*

Din ile tam bir kopukluęu öngören Radikal Sekülerizm'in iki büyük ismi

George Jacob Holyoake (1819-1906)

Charles Bradlaugh (1833-61)

